

"חג שמח" בר"ה ויוה"כ?

(שעור לתלמידים חדשים בפתיחת זמן הלימודים תשנ"ט)

1. **נושא השיעור:** האם נכון לברך את הזולת בר"ה ויוה"כ בברכת "חג שמח" או "גוט יו"ט"?
2. **ג' פעמים בתורה** נזכרו המועדים: אמור, פנחס, ראה. בסדר "אמור" {פרק כג} -- "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם מועדי ה' אשר תקראו אתם מקראי קדש אלה הם מועדי". ושם נזכרים שלש הרגלים וגם ר"ה ויוה"כ. וא"כ לכאורה כן נכון לברך ברכת חג שמח.
3. אולם **מגמ' ערכין דף י'**, שמונה עשר ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל וכו' ואין ביניהם זכר לר"ה ויוה"כ, והקריטריון לקריאת הלל היא: אם נקרא מועד ואסור בעשיית מלאכה, ועל זה שואלת הגמ', "ר"ה ויוה"כ דאיכרו מועד ואיקדוש בעשיית מלאכה לימא! משום דר' אבהו, דאמר רבי אבהו, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבש"ע, מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בר"ה וביוה"כ? אמר להן: אפשר, מלך יושב על כסא הדין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה לפני? וא"כ לכאורה אין נכון לברך ברכת חג שמח, שאע"פ שנקרא מועד הרי ספרי חיים וכו'.
4. והנה הג' ר' **צבי פסח פראנק** זצ"ל רבה הראשי של ירושלים בספרו "מקראי קודש" מביא ששמע **שהגר"ח הלוי** הקשה על הגמ' הלא אמרו שיר של יום בר"ה א"כ יש שירה בר"ה. ותירץ הגר"ח שדין הלל שונה מכל שאר שיר, דבעינן שיהא שמחה שלימה, ובר"ה ויוה"כ אין שמחתו שלימה שהלא ספרי חיים ומתים פתוחים לפניו. והרב **פראנק** מביא רא' לזה מדברי הרמב"ם פ"ג מהל' חנוכה ה"ו, "אבל ר"ה ויוה"כ אין בהם הלל לפי שהם ימי תשובה, לא שמחה יתירה". מכאן שהרמב"ם הסביר טעם הגמ' ספרי חיים ומתים פתוחים לפניו דהיינו שאין בהם "שמחה יתירה", ולכן אין הלל אם כי יש שיר של יום. ולפע"ד יש להביא ראיה לראייתו מלשונו הזהב של הרמב"ם בפ"ח מהל' לולב ה"ב, "אף על פי שכל המועדות מצוה לשמוח בהן, בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתירה שנאמר ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים", א"כ בר"ה ויוה"כ חסרה להם מידה זו של שמחה יתירה, ובסוכות שמחה יתירה זו בולטת. לכן סביר הוא שאין נכון לברך ברכת חג שמח.
5. והנה **יסוד כל הדיון** הזה הוא **מחלוקת הגאונים מובא ברא"ש** לסוף מס' ר"ה, דפליגי רבוותא אם בר"ה ויוה"כ אומרים "והשיאנו" או לא. משך כל התקופה ההיא ובכמה ארצות נחלקו גדולי הגאונים בדבר, ואחרי כמה דורות הונהג שלא לומר והשיאנו. וא"כ הדבר שנוי במחלוקת.
6. **במשנה מ"ק ד"ט ע"א** מחלוקת ר"ג וחכמים, רבן גמליאל אומר: ר"ה ויוה"כ כרגלים. וחכמים אומרים, ר"ה ויוה"כ כשבת. **והבה"ג** פסק בר"ג וכן נפסקה ההלכה. וא"כ לכאורה כן נכון לברך ברכת חג שמח בר"ה ויוה"כ.
7. **בעירובין ד"מ ע"ב**, "איבעיא לן: מהו לומר זמן בר"ה ויוה"כ? כיון דמזמן לזמן אתי אמרינן, או דילמא: כיון דלא איקרו רגלים - לא אמרינן?" והגמ' מביאה מחלוקת רבי אליעזר שדורש פסוק במשלי שלא אומרים זמן בר"ה ויוה"כ, ורבי יהושע דורש אותו פסוק שכן אומרים. ואח"כ, ... "רב ושמואל דאמרי תרווייהו: אין אומר זמן אלא בשלש רגלים... והלכתא: אומר זמן בר"ה ויוה"כ". מזה, דאף שאומרים זמן אבל מ"מ לא נחשבים ר"ה ויוה"כ כרגלים ורק מטעם הפסוק במשלי אומרים, לכן סביר הוא שאין נכון לברך ברכת חג שמח.
8. **מ"ז זצ"ל** מביא בספרו שו"ת עמק הלכה ח"ב סי' ל"ט, שה"בינה לעתים" התריס נגד המנהג שבקדושה רבא בר"ה אומרים תקעו בחודש שופר, ופסק שיש לומר ואלה מועדי ה'. וא"כ לכאורה כן נכון לברך ברכת חג שמח בר"ה ויוה"כ. אולם מ"ז כתב שאף כי הבינה לעתים צדק, שהלא ר"ה איקרי מועד, וכהש"ס בערכין, מ"מ מעין המאורע מעניינא דיומא עדיף, ולפיכך גם בקדושה רבא וגם בערבית נכון לומר תקעו בחודש שופר, שהרי ספרי חיים ומתים וכו'. ומכיון שכן, שהתכונה המיוחדת של היום גוברת על האופי הכללי של המועד, א"כ סביר הוא שאין נכון לברך ברכת חג שמח.

(אולם קשה לי: אם עניינא דיומא עדיף ממועד, מדוע אין מזכירים עניינא דיומא בשלוש הרגלים? א"ו שמועד עדיף, וא"כ צודק הבחנה לעתים שגם בר"ה ויוה"כ יעשו ככה. אא"כ נאמר שעניינא דיומא עדיף רק היכא שסותר שמחת המועד.)

שיטת מר"ר הגריד"ס זצ"ל היא--ב' דינים בענין המצוות: קיום המצווה ומעשה המצווה... כך לגבי אבילות, תפילה, וגם--שמחה. הקיום והתכלית הוא בלב, והמעשה או הטכניקה הוא במעשה מסוים. מעשה-מצות שמחה היא בתענוגי הגוף (אכילה ושתייה) וקרבת שלמים, והקיום הוא בלב, ובעיקר ב"לפני ה'" שמרגיש נוכחות ה' וכו'. והרב מביא ראיה לזה משיטת הגאונים המחייבים אמירת והשיאנו בר"ה ויוה"כ. הם נימקו פסקם בזה שר"ה ויוה"כ נכללו במועדי ה'. אבל תימה, שהלא אין בהם שלמי שמחה? אלא, שעיקר הקיום הוא בלב שעומד לפני ה', ואמנם בר"ה ויוה"כ יש חוויה זו, ומה שאין שלמים זה רק מעשה המצווה. וא"כ לכאורה כן נכון לברך ברכת חג שמח בר"ה ויוה"כ.

9. אולם קשה מה יאמרו הגאונים השוללים והשיאנו בר"ה ויוה"כ? והנה הרא"ש (שם) כתב שנימוק הגאונים שפסקו שלא לומר והשיאנו הוא "לפי שברכת מועדים" לא שייך אלא בשלוש הרגלים. ונלפע"ד להסביר שהם יסברו שיש שני מחייבים שונים לאמירת זמן, הא'--"דמזמן לזמן אתי", ואין זה עניין כלל לגבי שמחה, והב' הוא שמחה. הא' תופס לכל מועד, כולל ר"ה ויוה"כ, והב' הוא רק שלוש הרגלים. ואם כי פסק הש"ס הוא שאומרים זמן בר"ה ויוה"כ, זה לא מטעם שיש בהם דין שמחה, אלא שדין ר"ה ויוה"כ הוא כדין מועדים, ואמנם פירוש המלה "מועד" הוא--זמן מסוים, "דמזמן לזמן אתי", וזה שייך גם לגבי ר"ה ויוה"כ. אבל בשלוש רגלים המחייב הוא לא המועד, היותם באים מזמן לזמן, אלא שכל רגל הוא גם זמן קציר ואסיפה של התבואה, ואז לב האיכר שמח והתורה צוה אתו לבוא ולשמוח במקדש, "לפני ה'", להכיר שמקור אושרו הוא הש"ת, ושמחה זו היא המחייבת ברכת הזמן וגם כל ענייני שמחה, כגון אמירת והשיאנו. וא"כ לדעתם מובן שאין אומרים בר"ה ויוה"כ והשיאנו, שהם בחי' מועד לא רגל, ואין להם דין שמחה, ופסק הש"ע הוא שאין אומרים והשיאנו (או"ח סי' תקפ"ב סעי' ח'). ולפיכך סביר הוא שאין נכון לברך ברכת חג שמח.

10. ובסיום: הרב קוק זצ"ל נהג שלא לומר "חג שמח" בר"ה ויוה"כ, אלא: "חג מבורך"